

Др Јаков Радишић, ГАРАНЦИЈА ЗА ТРАЈАН КВАЛИТЕТ И ОДГОВОРНОСТ ЗА ШТЕТУ ОД СТВАРИ СА НЕДОСТАТКОМ, Институт за упоредно право, Београд 1972. год., 130 страна.

У низу монографских студија које издаје Институт за упоредно право у Београду, недавно је изашла монографија проф. Правног факултета у Нишу Др Јакова Радишића. Ова монографија обрађује питања гаранције за трајан квалитет ствари, као и проблем одговорности за штету од ствари са недостатком. Мада су ова питања изложена у оквиру истог монографског рада, она представљају две релативно самосталне целине, тако да и саму монографију можемо поделити (што аутор и чини) на два дела. Први део обухвата материју гаранције за трајан квалитет, коју аутор разматра у пет поглавља, док је предмет другог дела одговорност за штету од ствари са недостатком, који је изложен у три поглавља.

Пре излагања правне проблематике са којом се срећемо у овој монографији, аутор у уводним напоменама разграничава материју овог рада од маргиналних области, истичући при томе значај и одређујући појам појединачно сваког дела ове монографије.

Издајући основне правне проблеме гаранције за трајан квалитет, аутор у првом поглављу одређује појам и садржину уговора о гаранцији уопште, вршећи при томе терминолошко разјашњење самог појма гаранције. Полазећи од поставке да уговором о гаранцији једно лице осигурава имовински интерес другог лица, тиме што обећава да ће му накнадити штету која би могла настати неостваривањем тог интереса, аутор даје основне правне карактеристике овог уговора, а то је, укратко, апстрактан и једнострано обавезан уговор. У случају неиспуњења очекиваног корисног коришћења ствари, за преузимаоца гаранције настаје обавеза да преузме на себе ризик гарантованог случаја и да кориснику гаранције омогући нормално коришћење ствари. Одредивши на овај начин појам и садржину уговора о гаранцији, аутор даље наводи неколико модалитета тог уговора. Зависно од тога за чије се радње гарантује, постоји сопствена и туђа гаранција, зависно од тога да ли је уговор о гаранцији самосталан или је везан за неки други уговор, разликује се тзв. „везани” и „невезани” уговор о гаранцији. С обзиром на предмет уговора о гаранцији, аутор разликује гаранцију за чинидабу и гаранцију за својства предмета, да би у оквиру гаранције за својства предмета разликовао произвођачку од трговачке гаранције.

У другом поглављу, аутор чини извесну концентрацију материје. За разлику од првог поглавља, које има општи карактер, у другом излаже искључиво проблематику гаранције за својства ствари, односно за њихов трајан квалитет. По одређивању појма гаранције за трајан квалитет ствари, аутор нас упознаје са правним и економским значајем гаранције, који је данас несумњиво велики, јер, с једне стране, гаранција има за циљ стварање осећања сигурности и заштите потрошача, а с друге стране, помоћу ње се постиже убрзање робног промета. Управо ова својства гаранције чине да је она данас постала значајно средство рекламирања робе, што опет има често за резултат да се срећемо са тзв. привидном гаранцијом којом се купац доводи у својеврсну заблуду. Стога, писац препоручује да се увек тумачењем текста утврди да ли је реч о привидној или стварној гаранцији. У наставку свог излагања у овом поглављу, аутор нас упознаје са различитим видовима настанка гаранције за трајан квалитет, те полазећи од усвојених критерија разликује добровољни и законски основ настанка гаранције. У југословенском праву, као главни систем настанка гаранције усвојен је систем законског регулисања настанка гаранције за трајан квалитет. Овај систем је карактеристичан и за остале социјалистичке земље, док се са системом добровољног настанка гаранције срећемо у земљама капиталистичког друштвеног система. Завршавајући друго поглавље, др Јаков Радишић излаже правну проблематику која је везана за гарантни лист, као најчешћи начин закључења уговора о гаранцији за

трајан квалитет. На крају овог поглавља аутор даје исцрпан преглед извора права, који се односе на гаранцију за трајан квалитет ствари.

Предмет разматрања трећег поглавља представља увек занимљиво и актуелно питање односа уговорне и законске гаранције. Одређујући појам и садржину сваке понаособ, аутор закључује да међу њима нема суштинске разлике, већ да је она формалног карактера, а да је основни карактер обавеза и права исти. Но, због природе сваке од наведених врста гаранције постоје извесне разлике међу њима и оне се изражавају у погледу обима мана које су покривене гаранцијом, као и у погледу права које купац има по основу гаранције. У другом делу овог поглавља аутор излаже основна гледишта која се јављају код проблема купчевих права по основима уговорне и законске гаранције. Проблем се изражава у томе, да ли уговарањем, односно бирањем за једну од гаранција, купац губи права по основу друге, тј. да ли постоји субсидијерни ред остваривања права, тако да би право на захтев по основу једне гаранције дошло на ред тек по губитку права по основу друге. У теорији постоје два схватања, по првом, уговарањем се губе права по основу законске гаранције, док друго становиште, које је прихваћено од судске праксе а за које се изјашњава и аутор у одговору на ово питање, полазећи од тога да су у питању две засебне правне институције, сматра да је могуће и да се управо тиме погађа суштина гаранције, да купац у циљу остварења својих права може да бира основ заштите који њему највише одговара. Избором, пак, за један од путева заштите својих права, други пут остаје затворен, те ради спречавања неоснованог обogaћења купаца нема могућности кумулирања права заснованог на различитим основима гаранције. На крају трећег поглавља аутор излаже могућност искључења законске гаранције за својства предмета помоћу уговора о гаранцији. Мада наводи неколико случаја у земљама где је ова могућност дозвољена, аутор се залаже да се у нас на ову солуцију гледа са подозрењем, јер она у себи носи могућност изигравања интереса купца.

У четвртом поглављу аутор обрађује основна питања везана за гарантни рок који одређује као временски интервал за који преузималац гаранције обећава купцу добар квалитет продане ствари, под условом да се она прописно користи и чува. Код одређивања појма гарантног рока, аутор се залаже да то увек буде један временски интервал, одбацујући као неправилна схватања оних правника који сматрају да може постојати и тзв. неорочена гаранција. При одређивању дужине гарантног рока странкама је, уколико то законском одредбом није искључено, остављена слобода уговарања. Та слобода ипак није неограничена, јер како залажа аутор, уговарање нереално дугог или кратког гарантног рока било би супротно основној функцији заштите која постоји код гаранције, а представљало би и својерсну обману купца. Сам тренутак од када се рачуна да је почео да тече гарантни рок није јединствено одређен, већ зависи од природе продате ствари; то је некад дан производње, а понекад дан куповине одређеног производа. Наступањем гарантованог случаја, тј. утврђивањем да ствар има недостатака, долази до тзв. продужења гарантног рока и за време док траје поправка на ствари рок престаје да тече. Но, поставља се посебно питање у случају замене ствари, да ли се тада гарантни рок рачуна од тренутка куповине првобитне ствари, или важи посебан гарантни рок за нову ствар добијену у замену за првобитну ствар која је имала недостатака. Др Јаков Радишић се опредељено за решење којим се у већој мери штите интереси купца, те се залаже да за нову ствар тече посебан, нов гарантни рок. На завршетку четвртог поглавља аутор износи основна схватања о правној природи гарантног рока, која се крећу од становишта да је то квалификовани рекламациони рок, до схватања да је у питању специјални рок грађанског права.

У последњој, петој глави првог дела монографије аутор излаже правни проблем одговорности по основу гаранције, што је несумњиво једно од основних питања у материји гаранције за трајан квалитет. Но, пре излагања садржине одговорности, изложена је материја која се односи на

претпоставке одговорности, као и на субјекте одговорности гаранције за трајан квалитет. Сама садржина одговорности преузимаоца гаранције одређена је уговором о гаранцији, но, ако нека питања нису изричито регулисана, она се утврђују путем допунског тумачења уговора. Пошто је на наведени начин одредено садржину одговорности за квалитет ствари, аутор даље разликује типичне обавезе гаранта, и то: обавеза поправке ствари и обавеза замене ствари; од осталих обавеза по датој систематизацији: обавеза повраћаја плаћене куповне цене, обавеза накнаде штете, као и могућност раскидања купопродајног уговора уз снижење цене. Завршавајући пето поглавље аутор излаже основе искључења одговорности гаранта. Поред случајева када због изванредних околности, природног хабања ствари и грешака у транспорту престаје обавеза преузимаоца гаранције, као разлог за искључење одговорности наводи се и случај када купац не преузме посебне радње које му је наложио гарант. Терет доказивања да је до мане на ствари дошло непрописном употребом, по мишљењу аутора, требало би да буде на преузимаоцу гаранције.

По завршетку петог поглавља др Јаков Радишић даје у форми закључних напомена кратак резиме најинтересантнијих питања изнетих у првом делу монографије, тако да тај део чини једну засебну и потпуно обрађену целину.

У другом делу своје монографије који је поделио на три поглавља, др Јаков Радишић излаже материју одговорности за штету од ствари са недостатком.

У првом поглављу, после упознавања са друштвеним и правним значајем одговорности за штету од ствари са недостатком, изложен је појам ствари са недостатком и указано на разлику која постоји између ствари са недостатком и опасне ствари. Сем тога у овом делу поглавља аутор указује на изворе недостатака појединих ствари. Он такође разликује штету коју ствар са недостатком проузрокује својим деловањем на другим предметима, од штете коју купац има због недостатака на самом предмету купљене ствари. У одговору на питање коме субјекту (произвођачу или продавцу) купац ствари са недостатком треба да се обрати са захтевом за накнаду штете, аутор заузима доста либерално становиште. Нанме, поред решења које продавца, као уговорну страну, сматра и као субјекта одговорности и решења које произвођач такве ствари сматра одговорним за штету коју претрпи купац, аутор нам нуди и треће решење које, чини нам се, у највећој мери штити интересе купца, јер као субјекта одговорности купцу нуди и продавца и произвођача ствари са недостатком. Мада ово становиште није општеприхваћено ни од теорије ни од судске праксе, аргументи које аутор наводи у његову корист су несумњиво основани и чине да ову материју одговорности можемо посматрати и из једног новог угла.

Проблем правног основа одговорности произвођача робе, који аутор поставља у првом поглављу, представља предмет исцрпне анализе коју излаже у другом поглављу. Пре одређења за конкретан став у питању правног основа одговорности произвођача према потрошачу који је ствар купио посредством продавца, аутор нас упознаје са низом решења које одговор на овај правни проблем траже било на плану уговорне, било на плану вануговорне одговорности. При томе, служећи се упоредним прегледом законодавства и судске праксе других земаља, аутор нас упознаје са решењима усвојеним у правима Француске, Немачке, Енглеске, САД-а, Швајцарске, Холандије, Италије, Аустрије, Чехословачке и Југославије. Приликом изношења решења која садрже наведена законодавства, писац је посебно изложио гледишта која с једне стране у уговорној, а с друге стране у вануговорној одговорности одређују правни основ одговорности произвођача робе. Завршавајући поглавље о основу одговорности произвођача за штету од ствари са недостатком, а у дилеми између решења која препоручују уговорну, односно вануговорну одговорност, др Јаков Радишић се определио за вануговорну одговорност. У образложењу свој

става наводи да ни формално не може бити речи о уговорној одговорности, јер таквог уговора нема, а с друге стране, пошто су купчев живот и његово здравље оштећени, то ни тако не може бити речи о уговору (па ни претпостављеном), јер оштећена добра не могу бити предмет уговарања.

У трећем поглављу изложена су питања у којима се разматра проблем штете за коју је одговоран произвођач ствари са недостатком, као и лица којима он одговара. Током излагања које даље следи, аутор износи основ дилеме између одговорности за кривицу и одговорности без кривице. Интересантна теоријска разматрања наведеног проблема аутор је обогати приказом решења усвојених у праву САД-а, а затим и у правима Немачке и Француске. Околностима које искључују или умањују одговорност произвођача посвећено је доста пажње. То су, пре свега, традиционални основи искључења одговорности, међу којима кривица оштећеног заузима значајно место. Уговорном искључењу одговорности произвођача, како сматра аутор, не треба придавати посебан значај и уопште на такве случајеве треба гледати са подозрењем. Завршавајући ово поглавље аутор износи са економског становишта доста значајну могућност, да се путем осигурања од одговорности произвођач обезбеди од евентуалних ризика плаћања накнаде штете. Но, аутор одмах и изражава бојазан да овакво решење не доведе до урачунавања премија осигурања у пролајну цену робе.

На крају монографије др Јаков Радишић даје преглед литературе коришћене при изради овог дела. Овај преглед литературе представља, због своје исцрпености и обухватности, значајну помоћ за све научне раднике и правнике који се баве или који намеравају да се баве овом занимљивом правном облашћу.

Сама многорафија је писана стилем искусног правног теоретичара, а доступна је и ширем кругу лица која се баве правом. Наведени квалитети несумњиво ће допринети да ова књига побуди интересовање не само међу правним теоретичарима већ и међу правницима који право непосредно примењују. Ово тим пре, јер је сама тематика монографије доста актуелна, пошто проблем накнаде штете од ствари са недостатком и гаранцију за трајан квалитет третира у години која је проглашена за годину квалитета, те на овај посебан начин представља одређен допринос тој корисној акцији. Сем тога, решења одређених правних проблема за која се залаже др Јаков Радишић, јесу, по својој оригиналности и аргументованости, значајан теоријски допринос у овој правној области, а по својој конкретности су, с друге стране, корисно упутство правницима који се баве применом права. Једина примедба, која то и не мора да буде, јесте у недовољној мери коришћене и изношење ставова наше судске праксе у изложеним питањима. Но, то је др Јаков Радишић вероватно оставио другим писцима који ће даље прорађивати ову занимљиву правну проблематику.

Драган Костић